

(צורת ההקטנה בעברית (מחקר סמנטי מורפופונולוגי)

Diminutive in Hebrew Language (Semantic and Morpho- Phonological Study)

Asst. Inst. Hussein Ismael Kadhim

University of Baghdad - College of Languages, Department of Hebrew Languages

Abstract:

The paper deals with Diminutives in Hebrew at two levels: the semantic and the morpho-phonological so as to investigate the contextual meaning when forming the diminutive of a word in samples from Torah, Mishnah, and some examples of poetry and story-telling. The resulting word expresses sometimes a different or a contradictory meaning of the original word which may express smallness, endearment, pejorativeness or grading of meaning, where most of these have not been used in Old Hebrew, this is on one hand. On the other, the paper shows the morphological patterns, specifically those of diminutives, and pointed out the suffixes that have come into Hebrew from other languages. Along this, the paper sheds light on the phonological patterns and their effects in diminutive forms so as to make clear the phenomena accompanying the resulting word where it is being controlled by a number of phonological aspects, such as its length, its extra-syllable structure, and its syllable structure. What distinguishes Modern Hebrew is that it is different from other languages which form diminutives from adjectives only. Therefore, the paper has pinpointed the ways of forming diminutives in Hebrew from nouns, adjectives, and verbs, more specifically, quadri-literal doubled verbs, along with specifying the purposes behind diminutives in general.

Key words: Diminutive in Hebrew –Semantic - morpho-phonological –classification of Diminutives - functions of Diminutives

(צורת ההקטנה בעברית) (מחקר סמנטי מורפופונולוגי)

מורה עוזר: חוסין איסמאעיל קאזם
אוניברסיטת בגדאד - פקולטת השפות
מחלקת השפה העברית

סיכום:

המחקר מתייחס לתופעת ההקטנה משני ענפים את הסימנטיקה והמורפופונולוגיה בשפה העברית, ומנסה ליגלוי את המשמעות בתוך ההקשר של צורות ההקטנה לדוגמאות מן התורה טקסטים מחדשות, שירה וסיפורים, הרי שחלק מהמשמעויות של מבנה הפלט עומדות בניגוד למשמעויות הבסיס או הדרגה במשמעות, כך מביעות על (הקטנה, חיבה, או זלזול) שרובן לא התקיימו בעברית הקלאסית, מצד אחר המחקר בדק במבנים המורפולוגיים במיוחד (המשקלים של צורת ההקטנה) ומבחין את הסיומות שחדרו לעברית משפות לועזיות למטרה זו, יתר על כן המחקר שופך את האור על המערכת הפונולוגית והשפעתה על מבנה צורת ההקטנה כדי להבהיר את התופעות החלות במבנה הפלט, ששולט בהן אלמנטים פונולוגיים כגודל המילה, המבנה הפרוודי של המילה, והמערכת הסגמנטלית. השפה העברית המודרנית שונה משאר השפות שמקטינות את שמות התואר בלבד, על כן, בעבודה זו נקבעו צורות ההקטנה של השמות והפעלים במיוחד (הפעלים המרובעים הכפולים), וכך גם נקבעו את מטרות צורת ההקטנה בדרך כלל.

מילות מפתח: ההקטנה בעברית – סמנטקה – מורפופונולוגיה – תצורת ההקטנה – תפקידי ההקטנה.

הקדמה:

ההקטנה צורה רווחת ביותר בעברית המודרנית בהשוואה לעברית המקראית, מכיוון העברית נוטה להשתמש בצורה המקוצרת, כלומר במקום להשתמש בשתי מילים להביע צורה מוקטנת, משתמשים במילה אחת למטרה זו. בעוד שהשימוש בצורה זו כתהליך פרודוקטיבי בשמות עצם, בשמות תואר ובפעלים, ניתן לחלק את צורת ההקטנה לשני סוגים: אחד, הוא הוספת סיומת הקטנה, וזה השני, הוא תבנית. יתרון בולט בעברית בדרך כלל, יש הקטנה בפעלים תכונה שאינה קיימת בשאר השפות השמייות. מספר סיומות רלוונטיות להקטנה חדרו לעברית משפות לועזיות, במקביל נעשה שימוש נרחב בסיומות שהן במקור לצורת נקבה. ברמה הסמנטית יש הבדל בין משמעות המילה במקור לבין משמעות המילה המוקטנת למטרת (הקטנה, חיבה, זילזול או הדרגה במשמעות), או לפעמים גם המשמעות הנגודית. ביחס לרמה הפונולוגית יש אילוצים

פונולוגיים, על כן לפעמים רואים השמטה לעיצורים ותנועות מסוימים או הוספת הברה דרך ההכפלה, דבר זה שייך לכמה סיבות כמו אורך המילה, החילוק להברות, וגם סוג ההברה.

מטרות המחקר:

מטרת המחקר המרכזית לגילוי את המשמעות התפקידית של הצורה המוקטנת, ולשפוך את האור על השינויים החלים על הצורה המוקטנת מבחינה מורפו-פונולוגית, ולקבוע את המנגנונים של תצורת הצורה המוקטנת.

חשיבות המחקר:

חשיבותו של המחקר קשורה בצורת ההקטנה שמישמש באופן נפוץ בעברית המודרנית לתפקידים סמנטיים רבים (הקטנה, חיבה, זילזול) או (הדרגה במשמעות) (כמו במילים הכפולות), ולהגדיר את הסיבות שמובילות להופיע את ההקטנה בצורות האילו.

שיטת המחקר:

המחקר הזה הסתמך על ניתוח מספר גדול מהדוגמאות מן התורה, המשנה, השירה, הסיפור והחדשות, כדי להוכיח את התופעה, ולפעמים יש יותר מדוגמה להבליט את השינוי בין המקרים, או במשמעות מבחינה סמנטית, או במשקל ובסיומת מבחינה מורפולוגית, או בעיצורים ותנועות וההטעמה מבחינה פונולוגית. להבחנה מובהקת נעשה שימוש בתרשימים, שכל אחד מבחין מקרה מסוים, כך גם לצורך הבהרת המקרים נעשה שימוש בתעתיק פונטי.

צורת ההקטנה (diminutive):

מבוא:

בעברית היו מקטינים בצורה העקיפה, כלומר משתמשים בשתי מילים לציון הצורה המוקטנת של דבר מסוים לדוגמה: "חדר קטן" (במקום המילה "חדרון" בעברית המודרנית), או במילים מסוימות שנושאות משמעות הקטנה של משהו משלהן, לדוגמה: "תינוק", "ילד", "גור" (לכל חיה צעירה) "אפרוח, גוזל" (לעופות קטנים), גדי (תיש רך או בן-עזים צעיר), "טלה" (כבש רך), "סִיח" (סוס צעיר), עִיר (חמור צעיר). או על ידי הוספת המילים (בן, בת) לדוגמה: "בני-צאן" (טלה), "בן-בקר" (פר), "בן-פטיש" (פטיש קטן), "בת-צחוק" (חיוך או צחוק חלש) "בת-קול" (הד, קול נמוך), בת -עמי במשנה משתמשים ב-(בר) במקום (בן): "בר-חוליה" (קבוצה קטנה וקלושה).

בעברית המודרנית הדבר שונה, בעוד שיש שימוש נרחב על ידי הוספת סיומות מסוימות או הכפלת הברות המילה כדי לתצורת צורת הקטנה. על כן יש לדעת מהות ההקטנה.

בלשון: הקטנה היא משורש הפועל (קטן, הקטין), כלומר (המְעַטָה), עשית דבר לקטן משהיה בכמותו או באיכותו, להפך מהגדיל לדוגמה, "הקטין" איפה ולהגדיל שקל" (עמוס: ח: ה) ⁽¹⁾, "הקטנת משפחת הפקידים", "הקטנת תמונה". "קטנטן, קטנטון" (ת') (מן קטן) זהו לשון הקטנה במשמעות קטן מאוד, זעיר, פעוט: לדוגמה, "ומדדה... באלפי אצבעות קטנטנות על מרבד שושנות" (רחל, קעו). "נוטלת קמצוץ קטנטן ומגששת אותו אל האף" (מלצר, אור 29).

כמונה: קביעת צורה של הקטנה היא צורה של מילה או מוספית המציגה דרגה מוקטנת של משמעות יסודית כלשהי, גרסה מוקטנת יותר של אובייקט או תכונה, ולעתים גרסה אינטימית או גרסת-חיבה למילה המקורית ⁽²⁾, או זלזול ⁽³⁾.

תפקידי צורת ההקטנה:

בדרך כלל בשפות השמייות ההקטנה מציינת גרסאות רבות שהן בעיקר נגזרות למטרת (הקטנה או הגדלה, חיבה):

- א - להפחית (הקטין) את הדבר, לדוגמה: (צפיתי "בסרטון" מצחיק מאוד) המילה, "סרטון" סרט קצר.
- ב - להקטין את כמותו או גודלו של הדבר, לדוגמה: (ביקשתי מהברמן "כוסית" נוספת), המילה "כוסית" במובן כוס קטן שמיועד במיוחד לשתית משקאות חריפים, כהקטנת גודל.
- ג - להקטין את מספרו או גילו של הדבר, לדוגמה: (החמשושים עדיין לא התרגלו לתיכון, הם לא יודעים שאסור לעקוף שמיניסט בתור לקפיטריה?) המילה "חמשושים" מציינת לתלמיד כיתה ט'⁽⁴⁾, כלומר הקטנת גיל.
- ד - להקריב את המקום או הזמן, לדוגמה: (תום מותחן אדיר, שהסתיים על חודו של משחקון אחד בלבד), המילה "משחקון" מייצגת משחק קטן, ובכך היא מעידה על זמן קצר.
- ה - לציין חיבה או זלזול⁽⁵⁾, לדוגמה (בפתח התייצב "גברבר" חטוב בתספורת אופנתית)⁽⁶⁾, המילה "גברבר" כינוי לנער המשתדל להיראות להתנהג כגבר, לשם הקטנת זלזול, גם "פקידון" ו"גברבר", "אפרון" (אפר קטן, פנוי של חֶבֶה או זְלוּל לְאֶפֶר).

⁽¹⁾ א. אבן שושן, המילון החדש, כרך ששי ק-ר, הוצאת קרית-ספר, ירושלים, 1979, עמ' 2329.

⁽²⁾ he.wikipedia.org/wiki/צורת_ההקטנה

⁽³⁾ he.wiktionary.org/wiki/צורת_ההקטנה

⁽⁴⁾ he.wiktionary.org/wiki/חמשושים

בלשון חיבה נוכל לומר "ילדון" ו"חמדמוד", גם המילה "אָלִיִּים" שבתנ"ך (במקום אָלִים) היא לדעת רבים לשון גנאי⁽⁷⁾.

- 1 - קיצור או סיכום: מכיוון שהעברית נוטה לקיצור ככל האפשר, כלומר מעדיפה לומר דבר מסוים במילה אחת במקום שתי מילים, לדוגמה: במקום (בצלִים קטנים) ניתן לומר (בצלִלים), גם במקום (קצת שמנה) ניתן לומר (שמנמה).
- 2 - לציון הגדלה או הדרגה: צורת ההקטנה מביעה לפעמים על משמעות נגודית לצורת ההקטנה, לדוגמה: "שחרחר" ניתן לומר שהוא השחור בין השחורים או קצת שחור: "אל -תִּרְאוּנִי שְׂאֲנִי שְׂחַרְחַרְתָּ, שְׂשֻׁפְתַּי הַשְּׁמֶשׁ" (שיר השירים: א, ו).

חלקי הדיבור המוקטנים:

בשפה העברית אפשר לייצר צורות הקטנה לשמות תואר, שמות עצם, חלקי דיבור נוספים, ואף לפעלים, וזה להפך משבשפות רבות כוללות צורות הקטנה רק לשמות עצם⁽⁸⁾.

1 - דוגמאות בשמות עצם:

חתול ← חתלתול (גרסה מוקטנת).

כלב ← כלבלב (גרסה מוקטנת).

ילד ← ילדון (גרסת חיבה).

2 - דוגמאות בשמות תואר:

קטן ← קטנטן (גרסה מוקטנת).

שמן ← שמנמן (גרסה מוקטנת/חיבה).

אדום ← אדמדם (גרסה מוקטנת).

3 - דוגמאות ההקטנה בפעלים.

לחש ← לְחַשֵּׁשׁ (גרסה מוקטנת משוכפלת).

דרכי תצורת ההקטנה בעברית:

⁽⁵⁾ عبد الجليل، د. عمر جابر، التصغير في أسماء الأعلام العربية، دراسة تأصيلية في ضوء علم اللغات السامية المقارن، 2006، ص 21-23.

⁽⁶⁾ רוביק רוזנטל, מילון הסלנג המקיף, הוצאת כתר בע"מ, תל אביב, 2005, עמ' 62.

⁽⁷⁾ איך מקטינים בעברית? <http://hebrew-academy.org.il/2011/02/27/>

⁽⁸⁾ צורת הקטנה he.wikipedia.org/wiki/

הקטגוריה המורפולוגית של ההקטנה חסרה בעברית הקלאסית, כפי שהיא חסרה גם בשפות אחרות כמו אנגלית וצרפתית. בלשונות האלה ההקטנה מבוטאת באמצעים עקיפים כמו שאמרנו לעיל, על ידי הוספת שמות תואר ממזערים, כמו "חדר קטן" ועוד. יידיש והשפות הסלאביות, לעומת זאת, עשירות בדרכי הקטנה. ההשפעה הישירה של סופיות ההקטנה ביידיש לא היתה רחבה⁽⁹⁾.

בעברית מקטינים תמיד דרך הגזירה הקווית, אחת הדרכים ליצירת שמות עצם היא (צירוף של בסיס) + (ומוספית)⁽¹⁰⁾.

לדוגמה: "פִּצְעוֹן" = (פצע + ון), "צְנוּנִית" = (צנון + ית).

לדוגמה: "צְנוּנִיּוֹת וּלְפָתוֹת יִפְנוּיּוֹת פְּצָפוֹנוֹת צְלוּיּוֹת בַּתּוֹר"⁽¹¹⁾.

המשמעות של שמות העצם נוצרת מהצירוף של שתי המשמעויות: זאת של הבסיס וזאת של המוספית. למשל: "פיצעון" – פצע קטן. המוספית (וּן) מוסיפה למילת הבסיס (פצע) את המשמעות של הקטנה ויוצרת בכך מילה בעלת משמעות חדשה.

1 - אחד מנגוני צורת הקטנה הוא הוספת סיומת (-וּן)⁽¹²⁾, לעתים משתמשים בה לסמן צורה מוקטנת, לפעמים בעבר הוא גברי והאחרון הוא נשי. לדוגמה: "קְדָרוֹן" (חדר קטן, קובה, פינה, לשכה, מדור), "סְפָרוֹן" (ספר קטן), "דְּבוֹן" (גור הדוב, או זלזול שמו), "מְשָׁקוֹן" (משחק קצר), "אֶקְדָּחוֹן" (אֶקְדָּח קטן), "כְּעֻכוֹן" (כַּעַד קטן), "כּוֹכְבוֹן" (כּוֹכֵב קטן), "אֶתְרוֹן" (אֶתֶר קטן), "אוֹצְרוֹן" (אוצר קטן).

דוגמאות:

"לי דובון זריז וקט, וקוראים לו יומבו"⁽¹³⁾ במשמעות דוב קטן.
"אחי לא ידעתי ששני ההורים שלך שמנים .. אתה אשכרה דובון"⁽¹⁴⁾ זלזול במשמעות בחור שמן.

"השוטרים מצאו אצל החשוד: אקדחון תוצרת בית" במשמעות אקדח קטן.

⁽⁹⁾ רוביק רוזנטל, יוסף דן, ירמיהו יובל, ואחרים: זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי, כרך שני, ירושלים, ספריית פזון לתרבות יהודית, 2007, עמ': 256-257.

⁽¹⁰⁾ העברית מתחדשת, מכירים דרכים ליצירת מילים בעברית (אוגדן למורה), הוצאת ישראל: משרד החינוך, 2011, עמ' 11.

⁽¹¹⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4481776,00.html

⁽¹²⁾ Shmuel Bolozky, Measuring Productivity in Word Formation: The Case of Israeli Hebrew, BRILL, 1999, p: 1.

⁽¹³⁾ מתוך השיר דובון יומבו של (חיאל מוהר) באתר:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=149&wrkid=4472

⁽¹⁴⁾ דובון www.alfabet.co.il/tags/

צורה מוקטנת ניתן להתרחש במיוחד למילים בנקבה בהצמדת הסיומת (־וֹנָת), לדוגמה: "גִּלְדוֹנָת", "קִטְנוֹנָת", "פִּצְפוֹנָת"⁽¹⁵⁾.

למשל: "תנו טיפה ועוד טְפוֹנָת לגנים"⁽¹⁶⁾. כנראה כי המילה טיפונת נגזרה מהמילה טיפה, כלומר במשמעות טיפה קטנה כדי עשירית או מאית מטיפה רגילה.

כאן צריך לציין כי הסופית הזאת אינה התייחדה לתכלית צורה סמנטית מסוימת, אלא למספר צורות סימנטיות⁽¹⁷⁾, כלומר כתבי עת, למשל: עתון, שבועון, ירחון. אוסף, למשל: מלון, שירון, מחירון⁽¹⁸⁾. כך גם "מלוֹן" הוא אוסף של מילים ולא מילה אחת, לכן הוא מביע צורת הגדלה.

2 - השימוש בסיומת נוספת היא (־יֵת) (שמקורה ליצירת שמות עצם ושמות תואר של נקבה לדוגמה: גשמית (גשם), ידית (מתפס)), אבל גם הצמדת הסיומת (־יֵת) נעשה במקורו לצורת הקטנה, כגון במילים: שְׂקִית (שקיק, תיקון) (תיק, שק קטן), "תְּגוּבֵית" (טוקבק), פְּרִית (כלי מיטה קטן), "פִּפִּית", "מְלוֹנֵית" (מוטל), "פְּחִית" (1. פח קטן: פחית קולֶה. 2. לוח קטן של פח לשימושים שונים, כגון לרישום מספר בכלי רכב) "זְמֵנֵית" (לתקופה קצרה ולא קבועה) "דְּגֵמֵית" (דוגמה קטנה) "עֵפֵית" (חסר כוחות); ובמונחי אנטומיה "קְרֵנֵית" (חלק מהעין), "רִשְׁתֵּית" (שכבת תאים דקה באחורי גלגל העין), "קִשְׁתֵּית" (איבר קטן בעין המקיף את האישון). אבל הסיומת האלה לא תמיד מציינות הקטנה כלומר להפך לשם ההגדלה: "מְשֻׁאֵית" אינה משא קטן אלא כלי רכב גדול⁽¹⁹⁾.

דוגמאות:

"מהכלה קיבלתי שקית תפילין רקומה ממשי"⁽²⁰⁾

"אני שותה תה עם שלוש כפיות סוכר"⁽²¹⁾

"עסקתי בעבודה זאת זמנית"

"ניתוח היגור הינו הניתוח הוותיק ביותר להפרדות רשתית"

⁽¹⁵⁾ העברית מתחדשת, שם: עמ' 12.

⁽¹⁶⁾ מתוך שירה של לאה גולדברג "שיר ליקינטון" באתר:

www.ynet.co.il/home/1,7340,L-1194-3533-7087727,00.html

⁽¹⁷⁾ רפאל ניר, דרכי היצירה המילונית בעברית בת זמננו, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1993, עמ' 73-74.

⁽¹⁸⁾ העברית מתחדשת, שם: עמ' 11.

⁽¹⁹⁾ רפאל ניר, שם: דרכי היצירה המילונית בעברית בת זמננו, עמ' 75.

⁽²⁰⁾ שקית he.wiktionary.org/wiki/

⁽²¹⁾ כפית he.wiktionary.org/wiki/

כאן ניתן להתרחש שינוי במשמעות המילה במהלך ההקטנה, כדלקמן:

"פד" ← "פדית", "פוכע" ← "פוכעית", "צנון" ← "צנונית", "תף" ← "תפית".

"מפה" (כיסוי של שולחן) ← "מפית" (מטפחת, מגבון, מפה קטנה, נייר לניגוב הידיים אחרי האוכל).

"לקם" (מזון בסיסי, בצק אפוי של קמה-תבואה, חלה, כיכר; שם כללי למזונות בסיסיים) ← "לקמנית" (עוגת לחם, כיכר לחם קטנה, עוגיית לחם).

"שרוול" (בית היד בבגד, חלק הבגד העוטף את הזרוע, מעטפת סביב היד; מנהרת כניסה משער ההמראה אל תוך המטוס) ← "שרוולית" (אריג דמוי שרוול).

"צל" (שטח המוסתר ממקור-אור) ← "צללית" (1- תמונת-צל, דמות מעורפלת, 2- אמצעי קוסמטי לאיפור העיניים), "אשכול" (תפוחת, גבעול עיקרי המפוצל לפירות או פרחים; צרור, אגד, אגודה, דברים הקשורים יחד, קובץ) ← "אשכולית" (שם עץ הדר, פירותיו צהובים וחמוצים).

דוגמאות:

"מפית עולה יותר: עוטפים אוכל בשטרות כסף"⁽²²⁾

"בכל בוקר, רוב התלמידים מביאים עימם להמנית לבית הספר"

"איפור העיניים בצללית לא חייב להיות כל כך מסובך"⁽²³⁾

3 - השימוש בסיומת נוספת (ִיָּה) היא מנגנון נוסף, אנו רואים גם שהיא סיומת שאין בה ערך סימנטי קבוע, כלומר משמשת לפעמים לשם הקטנת חיבה⁽²⁴⁾, ולפעמים רבות לשם הגדלה, לדוגמה: "עוגיה" (מין מאפה קטן) "קדיה" (גדי צעיר), "חוליה" (קבוצה קטנה), "גופיה" (חולצה חסרת שרוולים) "קהיה" (הפיכה לפחות: בהיר, ברור, חזק, חד, ממוקד וכד') "מצתיה" (החלק העליון בפנים מעל הגבות ועד קו צמיחת השיער)⁽²⁵⁾, במילה "גומיה" (יריעת גומי דקה המשמשת להידוק ולהצמדה) על פי רפאל ניר ייתכן כי מדובר בסיומת (ִיָּה) נוצרה משום ש-"גומיה" נתפסה כצורת הקטנה של הבסיס "גומי"⁽²⁶⁾.

⁽²²⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4693653,00.html / 4/7/2017

⁽²³⁾ www.mako.co.il/women-beauty/cosmetics/Article-fa6b9773017bb41006.htm / 4/7/2017

⁽²⁴⁾ רפאל ניר, מבוא לבלשנות, כרך 4, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1989, עמ' 226.

⁽²⁵⁾ milog.co.il

⁽²⁶⁾ רפאל ניר, דרכי היצירה המילונית בעברית בת זמננו, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1993, עמ' 78.

דוגמאות:

"חדש בפיצה האט: פיצה עוגייה"⁽²⁷⁾.

"עז המליטה גדיה זו ראשית שמתה כעבור זמן קצר"⁽²⁸⁾.

"החוליה שיצאה למבצע חזרה בשלום"⁽²⁹⁾.

4 - העברית המודרנית מתעניינת בסגנון הכפלה של העיצור האחרון מהמילה עם הוספת (יֵי) (יֵי + עיצור) במשקל (קְטִיל) ⁽³⁰⁾ או לפעמים גם הכפלת ההברה האחרונה של הבסיס כדי לסמן צורות זעירות⁽³¹⁾. למשל: חלק ← "חֶלְקִיק" (חלק זעיר, כגון אלקטרון), על ← "עֶלְעֵל" (חלק מעלה מורכב), גחל ← "גַחְלִילִית" (חרק קטן המאיר כגחלת), עורק ← "עוֹרְקִיק" (עורק דק), גוף ← "גוֹפִיף" (גוף קטן, תא, אלקטרון, כדורית-דם) קוף ← "קוֹפִיף" (1. קוף קטן, 2. סוג יחיד במשפחת הקופיפיים ובתת-סדרת הקופיפים, 3. גבר מכוער), נקב ← "נְקִבּוּבִית" (נְקִבּ זָעִיר, חֶרֶק קָטָן בְּיוֹתֵר: עוֹר הַגּוֹף מְלֵא נְקִבּוּבִיּוֹת)⁽³²⁾.

דוגמאות:

"פרוטון הוא חלקיק תת-אטומי בעל מטען חשמלי חיובי הנמצא בגרעין האטום"⁽³³⁾.

"עלה התלתן מורכב משלשה עלעלים".

"בין שיחי הצבר זוחלות רק פרות-משה קטנות, רק רמשים, תולעים פעוטות, נמלים וצרעות חגות באויר. חפושיות, דבורים, גחליליות וצפרים"⁽³⁴⁾.

"רוב התינוקות נולדים קופיפים למדי ועם הזמן שעובר הם מקבלים את הפרצוף החמוד הזה שורם לנו להיות שלולית לידם"⁽³⁵⁾.

5 - בחלק מהמילים שמסתיימות במשקל (קְטִיל) גם יש צורת הקטנה, לדוגמה: "קְטִין" (ילד או נער שעדיין לא הגיע לגיל החייב בדין), "צעיר" (לא מבוגר, שמספר שנותיו לא רב, בחור, בהשאלה גם חדש), "זעיר" (קטן מאוד, קצת).

דוגמאות:

"לכל קטין הזכות להביע עמדתו בנוגע להחלטה משפטית שצריכה להתקבל לגביו"⁽³⁶⁾.

⁽²⁷⁾ www.mako.co.il/food-cooking_magazine/Article-975434cf1d93741006.htm/ 5/7/2017

⁽²⁸⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3945415,00.html/ 5/7/2017

⁽²⁹⁾ חוליה milog.co.il/

⁽³⁰⁾ אורה שורצולד, פרקים במורפולוגיה עברית, כרך 2, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 2002, עמ' 49.

⁽³¹⁾ en.wikipedia.org/wiki/diminutive

⁽³²⁾ איך מקטינים בעברית? hebrew-academy.org.il/2011/02/27/

⁽³³⁾ חלקיק he.wiktionary.org/wiki/

⁽³⁴⁾ מתוך הסיפור (היאור הירוק) של שושנה שרירא: benyehuda.org/shrira_shoshana/yeor02.html

⁽³⁵⁾ www.mako.co.il/ninemonth-pregnancy/pregnant-talking/Article-8/7/2017/

[c2bb116e092e351006.htm](http://www.mako.co.il/ninemonth-pregnancy/pregnant-talking/Article-8/7/2017/)

"הצעיר טייל עם הכלב". המילה צעיר במובן בחור.

"הפרדס הצעיר עדיין לא נותן פרי". המילה צעיר במובן חדש.

"חייל שהתגייס לאחרונה, בעל ותק מועט". המילה צעיר במשמעות חייל חדש.

"זעיר שם זעיר שם" (ישעיה כח, י). המילה זעיר במובן קצת.

"פתר-לי זעיר ואתוך" (איוב לו, ב). המילה זעיר במשמעות שמן קצר.

"קרן אחרי זעירה" (דניאל ז, ח) במשמעות קטן.

6 - ההקטנה נפוצה בשמות תואר, בעיקר דרך הכפלת ההברה האחרונה⁽³⁷⁾ במשקל (קטלטל)⁽³⁸⁾, לדוגמה: שמן ← "שִׁמְנָמֵן" (ובנקבה שִׁמְנָמֵנָת, שמן מעט משקלו רב), חמק ← "חִמְקִמֵק" (מתחמק בקלות, קשה לתפוס אותו) חמץ ← "חִמְצָמֵץ" (חמוץ למדי), עגם ← "עִגְמוּמֵי" (מחלה, עצוב, קודר, דיכאוני), מר ← "מְרִיר" (מר למדי), "דק" ← "דִקִיק".

לציון בעלי חיים קטנים⁽³⁹⁾ או גור: "כְּלָבֵב", "שִׁפְנָפֵן", "חֲתָלְתוּל", "חֲזִרְזִיר", "דְּגִיג", "פִּילוֹן". ויש המגדילים עשות ומקטינים בהקטנה כפולה: "דְּגִיגוֹן" (דג קטן), "פִּילְפִילוֹן" וגם "פִּילְפִיל" (פיל קטן). ההקטנה קיימת גם בשמות עצם אחרים: בהכפלה "שִׁבְרִיר" (שבר קטן), "זִמְנָקוֹן" (זמן קטן).

במשקל "קטלטל" "קטלטלת" לנקבה לדוגמה: "קטנטן" "שִׁמְנָמֵנָת" וגם "טפֵּנָת" (סיומת -נָת, צורת נקבה של זֵן), בהקטנה כפולה "טפֵּטפֵּנָת" (בלשון הדיבור)⁽⁴⁰⁾.

ההכפלה ניתן להתרחש בצורה רבה במילים של הצבעים, אבל מילה מסוג זה נושאת משמעות נגודית כלומר ניתן לציון חזקה או לציון המעטה, לדוגמה:

אדם ← "אֲדָמָדָם", ירוק ← "יִרְקָרֵק", כחול ← "כְּחֹלֵחֵל", זָהָב ← "זְהָבָהָב", חור ← "חֹרְרוֹר", שחור ← "שִׁחְחָח"⁽⁴¹⁾, צהב ← "צְהָבָהָב", צהר ← "צְחָחָח", לבן ← "לְבָנָבָנ", אפר ← "אֲפִרְפִר" וגם "אֲפִרוֹרִי".

11/7/2017⁽³⁶⁾

www.justice.gov.il/Units/SanegoriaZiborit/Subjects/Pages/MeidaLakatinVelemishpahto.aspx
⁽³⁷⁾ Edward Horowitz, How the Hebrew Language Grew, KTAV Publishing House, Inc. 1993, p: 185.

⁽³⁸⁾ רפאל ניר, מבוא לבלשנות, כרך 3, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1989, עמ' 77.
⁽³⁹⁾ שרה ליפקין, נועה בדיחי-קלפוס, שלב ב: עברית- הבנה, הבעה ולשון, הוצאת מט"ח, תל אביב, 2007, עמ' 232.

⁽⁴⁰⁾ איך מקטינים בעברית? hebrew-academy.org.il/2011/02/27/

המילה "אָליל" שהיא צורת הקטנה של "אָל", זוהי דרך בוז להתייחס לאלים אחרים, הרבה כאילו לקרוא להם (אלים קטנים) או (אלים משניים).

אנו רואים באופן ברור, כי סוג זה של צורת הקטנה כפולה, ככל שהייתה צורת הקטנה מבחינה דקדוקית אבל במקביל מביעה על מידת הגדלה בפעולה למעשה או משמעות שלילית.

דוגמאות:

"הנהג שלנו יותר מדי שמנמן" ⁽⁴²⁾

"הפושע החמקמק שוב הצליח להתחמק מהשוטרים" ⁽⁴³⁾

"האוכל המצמץ, כיוון שלא נשמר בקירור"

וכשאני מנסה ללחוץ עליו נעשה... עגמומי. והיא לא אמור להיות כך מי שמע אי-פעם על רובורט עגמומי? ⁽⁴⁴⁾

"סיבה בריאה מאוד לאכול שוקולד מריר" ⁽⁴⁵⁾

"הכלב שלי אמנם נבח על הגנב, אבל לא מדובר בדוברמן מאיים, אלא בסך הכול בכלבלב ידידותי". הכוונה במילה כלבלב לגור הכלב.

"כלבלב הוא בידי במ במ כנס לאיטליו / וגנב לו עצם משם הוא בידי במ במ / הקצב התרגז והרים את ידו הו... " ⁽⁴⁶⁾ משמעות המילה כלבלב היא כלב קטן.

"איגוד העובדים הכריז על שביתה, אבל הוא ממשיך להגיע לעבודה - הוא הרי הכלבלב של הבוס". המשפט בדרך כלל והמילה כלבלב בפרט מציינים לזלזול על ידי שימוש במטאפורה, למשיהו כנוע לרצות בעלי השפעה כל הזמן.

"אלונה פרנקל, מהמאירות ומחברות ספרי הילדים הטובות ביותר של ספרות הילדים בישראל ("סיר הסירים", "ספר הפילפילים", "ספר המספרים", "אגדה")" ⁽⁴⁷⁾

⁽⁴¹⁾ Ibid: Edward Horowitz, How the Hebrew Language Grew, p: 185.

⁽⁴²⁾ www.yediot.co.il/articles/0,7340,L-4847413,00.html

⁽⁴³⁾ www.milononline.net/do_search.php?Q/המצמץ

⁽⁴⁴⁾ אייזיק אסימוב, אני רובוט, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2004, עמ' 183.

⁽⁴⁵⁾ healthy.walla.co.il/item/2761653/9/7/2017

⁽⁴⁶⁾ מתוך השיר (מתי כספי) של נתן זך:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=688&wrkid=1726

⁽⁴⁷⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1818349,00.html 9/7/2017

"כשפליפ הפיל מתפלפל על פלפל. ומפיל פילפילון תוך פלפול"⁽⁴⁸⁾.

"הזקנקן הזה מתאים לשנות ה-90" - ומהר מאוד מבטלים את החתונה"

"יש לו זקנקן לבן".

"הגשם הראשון, טיפ טיפונת על האף"⁽⁴⁹⁾

"נסיד דנמרק מצוין, רציונלי ביותר, מקסים ביותר, אני תמיד אומר. טיפטיפונת אומלל. אומלל, זה ברור"⁽⁵⁰⁾. המילה טיפטיפונת נגזרה במקור מהמילה טיפונת - טיפה זעירה, כדי עשירית או מאית מטיפה רגילה, כך נוצרה המשמעות של טיפטיפונת כהקטנה מומעט מן המעט לדוגמה "תן לי לקרוא טיפונת מהעיתון"⁽⁵¹⁾.

"שפן לבנפן קיפץ בין הסלעים"

"עורו השחרחר של הכושי הבהיק באור הירח" המילה מציינת לשחור מאוד.

"עורו הפך שחרחר אך אינו שזוף די" הדרגה בצבע (שחור במעט).

"הנער שחרחר אך עורו בהיר" בעל שיער שחור.

"אל תראני שאני שחרחרת ששזפתני השמש" (שיר השירים: א: ו), בעל עור כהה⁽⁵²⁾.

לא מובן במילים שיש בהן הכפלה בעיצורים, כגון "ירקרק ואדמדם", מציינות הקטנה בדיוק. ההכפלה מתאימה לציון ריבוי והגברה, וזה נראה ברורו בצירופים "קלי קלות", "אט אט" ויכו'. ומכאן פירשו החכמים את המילים הבאות במקרא "אדמדם וירקרק" "אדום שבאדומים" ו"ירוק שבירוקים". אך בימי הביניים יש המסבירים מילים אלו "אדום בהיר", "ירוק בהיר". כך גם בעברית המודרנית יש המשתמשים ב-"תלקלק" (תלק מאוד), ו-"היפיוף" מהעגה ולנקבה "היפהפיה" המקראיות שהם בלי ספק יפים ביותר. מידת השימוש גברה במילים המציינות תכונה "מוקטנת", לדוגמה: "קטנטן", "תלשלוש", "דקיק וקליל". ויש שמרבים להשתמש במילים

⁽⁴⁸⁾ רוביק רוזנטל, הלסיקון של החיים: שפות במרחב הישראלי, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2007, עמ' 243.
⁽⁴⁹⁾ מתוך השיר (גשם ראשון) של איתן הדר:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=1910&wrkid=8731

⁽⁵⁰⁾ סוזן סונטג, באמריקה (סדרה לספרות יפה), הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2005, עמ' 398.

⁽⁵¹⁾ משמעות טיפונת www.milononline.net/do_search.php?

⁽⁵²⁾ מילון ספיר - שחרחר www.milononline.net/do_search.php?Q

מציינות הכפלה להעשיר את אוצר המילים בלי משמעות ברורה של הקטנה או הגדלה, לדוגמה:
פֶּעֶלֹל וְעֶרְמוּמִי⁽⁵³⁾.

7 - בעברית הישראלית (המודרנית) וועד הלשון החל להשתמש בשיטת ההכפלה עם פעלים, כלומר, כשהם רוצים להצביע על מידה פחותה של הפעולה של הפועל, שיטה זו יעיליה מאוד למילים חדשות, ויש שני משקלים לבניין הכפול, חלקית (קטלל) ואת (קטקט) כפול מלא⁽⁵⁴⁾. לדוגמה, "עֶקֶז" ← "עֶקְצוּז" (גירוד, דגדוג, גירוי בעור), "צחק" ← "צֶחְקוּק" (צחוק קל), "דָּקַר" ← "דֶּקְרוּר" (דקירה קלה, דיקור במחט, כאב קל)⁽⁵⁵⁾.

"נורמן מיילר: והדבר הכי גרוע, שאפשר להגיד עלינו כאמריקנים שאנחנו נמכור את נשמתנו בעבור ציחקוק טוב".

"המשרד שלי פקסס אלי את הדף החסר".

8 - שמות יכולים להתבצע על ידי החלפה זעירה בהברה האחרונה לסיומות "i", "ik" או "le", לפעמים מלבד לשנות את הגיית השם. לעתים, הברה יכולה להיות מושמטת ליצור שם זעיר עצמאי למטרת החיבה, שכל אחת מהסיומות שהוזכרו קודם לכן יכולה להיות מיושמת. במקרים מסוימים, הכפלה עובדת גם כן⁽⁵⁶⁾, כגון:

ארי ← אריה. "סָבָא בָּא, אֲבָא בָּא / אַרְיָה מְכַפֵּר-סָבָא בָּא / בָּא בְרוּךְ, בְּרוּךְ הַבָּא..."⁽⁵⁷⁾

אריאל ← אַרְיֵק. "אריק איינשטיין הלך לעולמו"⁽⁵⁸⁾

אדם ← אדמיקה. מיכאל ← מִיכָה⁽⁵⁹⁾.

"מיכה המורשתי, היה נביא שפעל בממלכת יהודה ובממלכת ישראל באמצע תקופת בית ראשון"

⁽⁵³⁾ איך מקטינים בעברית? hebrew-academy.org.il/2011/02/27/
⁽⁵⁴⁾ Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology. Edinburgh University Press, 2015. P: 240.

⁽⁵⁵⁾ Ibid: Edward Horowitz, How the Hebrew Language Grew, p: 185-186.

⁽⁵⁶⁾ en.wikipedia.org/wiki/diminutive

⁽⁵⁷⁾ מתוך השיר (המשפחה שלי) של יורם טהרלב:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=513&wrkid=5049

www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4458392,00.html 7/7/2017⁽⁵⁸⁾

en.wikipedia.org/wiki/List_of_diminutives/by_language/Hebrew ⁽⁵⁹⁾

אהרון ← ארא'לה, או גם, ← רון, ← רוני. "להתראות, אראלה: הפיס מפסיק את הקמפיין"⁽⁶⁰⁾

"רוני בראון מלחין ומפיק מוזיקלי, מנכ"ל חברת התקליטים הליקון"

דוד ← דודו, ← דודי.

"דוד אור מוזיקאי ומפיק ישראלי, הכותב בעיקר מוזיקה לתיאטרון ולקולנוע"

"בסטייל? כך האקסית של דודו אהרון מתגברת על הפרידה"⁽⁶¹⁾

דאניל ← דני.

"אמא אמרה לי: דני! ילדי הוא גיבור ונכון/ ילדי לא יבכה אף פעם/ כפתי קטון"⁽⁶²⁾.

יוסף ← יוסי. "יוסי שריד נפטר: "התיישב לראות חדשות, ואמר שהוא לא מרגיש טוב"⁽⁶³⁾.

אנו רואים, לפעמים ובמיוחד בעברית החדשה גם מוסיפים מילת הקישור (של) עם שם עצם פרטי, למטרת ההקטנה כלומר (להקטנת חיבה), כדלקמן:

נורית ← נורית שלי⁽⁶⁴⁾, השיר הבא מתאר ומעיד את "נורית" כילדה קטנה מתוך הביטוי "בעבר היית קטנה... ואני רק ילדון... נורית שלי...".

לפעמים גם מוסיפים הסיומת (ִי) לשמות עצם ותואר כדי לתצורת הקטנה שמבטאת חיבה, ללא שינויים פונולוגיים, תחביריים או סמנטיים, לדוגמה: "חתול" ← "חתולי", "גדול" ← "גדולי", "חמוד" ← "חמודי", "אב" ← "אבי"⁽⁶⁵⁾. "חמודי אחד שווה אלף מילה"⁽⁶⁶⁾.

⁽⁶⁰⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4921526,00.html/7/7/2017

⁽⁶¹⁾ celebs.walla.co.il/item/3043866/7/7/2017

⁽⁶²⁾ מתוך השיר (דני גיבור) שלמרים ילן שטקליס:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=778&wrkid=2653

⁽⁶³⁾ www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4735086,00.html/7/7/2107

⁽⁶⁴⁾ מתוך השיר "נורית" של שלמה כישור באתר:

shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=4467&wrkid=14045

⁽⁶⁵⁾ Ruth A. Berman, Acquisition and Development of Hebrew: From infancy to adolescence, John Benjamins Publishing Company, 2016, p: 156.

9 - השימוש הנרחב בדרכי ההקטנה בעברית החדשה מיוחס להשפעת היידיש, הרוסית והלדינו. השפעה זו ניכרת גם בשאלת צורני הקטנה וחיבה מלשונות אלו כצורתם, כגון אימאלה (מיידיש), חמורצ'יק (מרוסית), חמוריקו (מלדינו).

שתי סופיות הקטנה וחיבה: (צ'יק) וגם (צ'יקון) "בחורצ'יק" (67), חיילצ'יק, קטנצ'יק, שמנצ'יק" (68); ו- (לה) שמקורה בשפות הסלאביות, לדוגמה: "אמא לה, אבאלה, סבתאלה, חנהלה, תינוק'לה"; ו- (יסט) שמקורה בשפה האנגלית "שקמִיִסט". הסיומת היידישאית (יש) גם לשם חיבה או זלזול שמקורה בסלאביות, כגון: "גברוש" להבדיל מכינוי הזלזול "ערבוש". היא כמעט נעלמה, אבל שבה לאחרונה בשפת הפקצות באינטרנט: "לעינתוש" "יש בת-מצווש", "ייה פאנוש", והיא נצמדת למילים כמו בביטוי החביב "חיים חדשדושים" (69), עשרות אלפי דוברי יידיש ורוסית, שהגיעו לישראל במחצית הראשונה של המאה ה-20, הרגישו בחסר בצורות ההקטנה, ועודדו את העברית המתחדשת לפתח צורות הקטנה מהמאגר הפנימי של העברית (70).

דוגמאות:

"אתה די קטן, נכון, בחורצ'יק", " - זאת בדיחה, בחורצ'יק" / " - אה, אמר ג'ו. כן. מצחיק" (71)

"מצטער מאוד, חיילצ'יק, גם נשרה מוגברת לא מורידה פרופיל" (72)

"מי שלא זכאי כלל להיכנס לקטגוריית המדיה, הוא בחורצ'יקון שעבר זמנו"

"מכונית שנוהגת בעצמה? סבתא'לה!" (73)

"תינוק'לה: המדריך השלם לטיפול בתינוקות" (74)

"מתי הוא פתוח? לפעמים, כשהשקמנסט רעב."

www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3224377,00.html 8/7/2017 (66)

(67) שם: רוביק רוזנטל, מילון הסלנג המקיף, עמ' 40, 324.

(68) שם: אורה שורצולד, פרקים במורפולוגיה עברית, עמ' 140.

(69) רוביק רוזנטל, הלסיקון של החיים: שפות במרחב הישראלי, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2007, עמ' 62.

(70) שם: רוביק רוזנטל, יוסף דן, ירמיהו יובל, ואחרים: זמן יהודי חדש, עמ' 257.

(71) אנה דיל, ללוש למכשפות, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2008, עמ' 37, 110.

(72) שם: רוביק רוזנטל, מילון הסלנג המקיף, עמ' 324.

www.israelhayom.co.il/article/373827/ 12/7/2017 (73)

www.tinokale.co.il (74)

צורת ההקטנה מבחינה מורפופונולוגית:

בעברית המודרנית חלים כמה שינויים מורפו-פונולוגיים על שמות עצם, שמות תואר והפעלים בצורת ההקטנה בדרך כלל, תלויים בכמה אלמנטים ניתן להסביר את זה בניחות הבא: (75)

יש שתי תבניות לצורת ההקטנה בעברית כרוכות בהכפלת השורש (1: א) /qatlvl/ (קטלטל) (פתח או קמץ) /a/ ואת השינית או (חיריק גדול) /i/ או (שורוק) /u/. אם שתי ההברות האחרונות הן כפולת, כמו ב-(1: ב), את התנועה האחרונה היא התנועה האחרונה של מקור אותו השם. אם הייתה התנועה הבלתי מוטעמת (צירי או סגול) /e/ במקור השם, הטעם מופיע בצורת ההקטנה ב-(פתח או קמץ) /a/. ויש לזכור כי ההוספה לפעמים מתרחשת גם בתבניות שאין בהם צורת הקטנה, לדוגמה: "שָׁגְרִיר /ʃagrir/ ו שָׁרְפָרַף /ʃarafraf/ (כסא)" (77).

- 1

[kamtsuts]	קִמְצוּץ	←	/komets/ קִמְצָא
[nakbuv-it]	נִקְבוּב־יֵת	←	/nekev/ נִקְבָּ
[χamfu]	חִמְשׁוּשׁ	←	/χameʃ/ חִמְשָׁ
[ʃavrir]	שָׁבְרִיר	←	/ʃavar/ שָׁבָר
[χelkik]	חֵלְקִיק	←	/χelek/ חֵלְקָ
[dagig]	דָּגִיג	←	/dag/ דָּג
[χataltul]	חֵתְלֵתוּל	←	/χatul/ חֵתְלוּל
[χazarzir]	חֵזְרִזִּיר	←	/χazir/ חֵזִיר
[znavnav]	זְנַבְנַב	←	/zabav/ זְנָב
[klavlav]	כְּלָבְלַב	←	/kelev/ כְּלָב
[gvarvar] ⁽⁷⁸⁾	גְּבָרְבָר	←	/gever/ גְּבָר

2 - לאור האילוצים הפרוסודיים בעברית (העדפת הצרור ברגל החזקה בראש מורכב) אין רואים אפשרות הגיונית אמיתית אחת, כלומר: (qtalil).

למרות ששני הסוגים האלה הם ממוינים כקטנים ואינם פרודוקטיביים בכלל, אלא הם נגזרים להמחיש את ההגיון היחודי במבנה, במורפולוגיה מסורגת. ה מבנה המוצע ב(2)

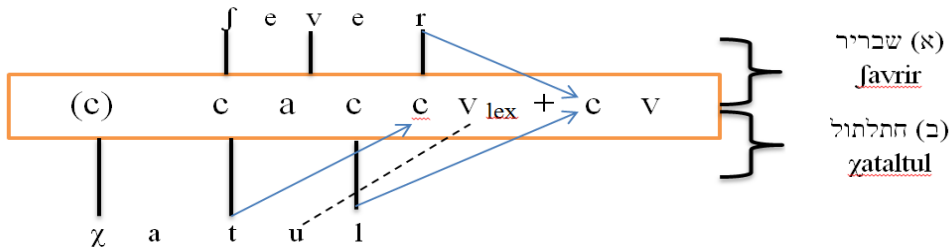
(75) Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology. Edinburgh University Press, 2015.

(76) הסימן /v/ מייצג תנועה, וגם במשך הסימן /c/ מייצג עיצור, (v_{lex}) תנועה לקסיקלית.

Diminutives in Israeli Hebrew/Noam Faust, (77)

(78) // מייצג כתיבה פונטית, ו [ ] מייצג כתיבה מורפופונולוגית כיחד כלומר הביצוע הממשי של הלקסמה.

(C)CaCCVlexC משיג שתי מטרות: אחת הוא מ' יאחד את שני מבנים של הקטנה מאושרים והשנייה לוציא אחד לא מאושר. המבנה מורכב באופן הבא. ישנן חמש עמדות עיצורים, הראשונה שבהן היא אופציונלית. המצב הפונולוגי הראשון הוא לקסיקלי תפוס על ידי /a/. סוג התנועה ב-(V_{lex}) (תנועה לקסיקלית) נקבע לכל פריט בנפרד. את מספר חצים ב-(c) קובע מספר השורשים שיהיו כפולים. ב (2: א) מיקום העיצור הראשון פנוי, לכן יש למלא רק מיקום אחד על ידי העתקת העיצור האחרון מהשורש. תנועת המבנה הלקסיקלי /a/ דוחה את זה של הבסיס. עבור פריט לקסיקלי זה, (V_{lex}) היא /i/. ב (2: ב) המיקום הראשון הוא תפוס התוצאה היא העתקה של שני השורשים האחרונים כדי לספק את המבנה. התנועה הראשונה של שם העצם אינה נשארת (בגלל הצרור הראשוני), אבל התנועה הלקסיקלית של שם העצם קשורה למיקום האחרון במבנה.

מלבד מבנים ההקטנה האלה, תהליך הקטנה פרודוקטיבי מאוד שהוא השימוש בסיומת (ון) [on] לשם זכר (3: א-ה) וגם [onet] (ונַת) לנקבה (3: יב-יג), וזו (ית) [it] לשם נקבה (3: ו-יא), לפי מינו של השם העיקרי בלי שינוי בתהליך ההקטנה⁽⁷⁹⁾.

- 3

[sifron]	סִפְרוֹן	←	/sefer/ סֵפֶר
[ʔarnkon]	אַרְנָקוֹן	←	/ʔarnk/ אֶרְנָק
[χatulon]	חַתוּלוֹן	←	/χatul/ חַתוּל
[nasixon]	נָסִיכוֹן	←	/nasix/ נָסִיך
[kumzitson]	קוּמְזִצוֹן	←	/kumzits/ (מפגש חברתי סביב מדורה) (קטן)
[siron-it]	סִירוֹן-יֵת	←	/sira/ סִירָה
[miʃkafon-it]	מִשְׁקָפוֹן-יֵת	←	/miʃkefet/ מִשְׁקֶפֶת
(משקפי קריאה דקים)			(אמצעי תצפית המגדיל עצמים רחוקים)

⁽⁷⁹⁾ Ibid: Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology, P: 239-240.

ח - ילדה /yalda/ ←	יְלֹדֶנֶת-ית [yaldon-it]
ט - ידית /yait/ ←	יְדוֹנֶת-ית [yadon-it]
י - תנות /χnot/ ←	תְּנוֹנֶת-ית [χanyon-it] (שטח מוסדר לחניית כלי רכב)
יא - דילמה /dilema/ ←	דִּילְמוֹנֶת-ית [dilmonit]
יב - ילדון ←	יְלֹדוֹנֶת [yaldont]
יג - קטנטון ←	קֶטְנָטוֹנֶת [ktantont]

ראוי לציין שחלק מהתנאים המסתיימים ב-(ן) /on/, תחילה היא עומדת בנגוד לסיומית (ן) /on/ שאין בה צורת הקטנה, לדוגמה "חידון" /χid-on/ = "בוהן" שאם מצמידים לה את הסיומית /on/ באופן עיקרוני נהפכת "חידון" /χid-on-on/ = "בוהן קטן", הדבר מצביע על כך שהסיומית (ן) /on/ של שני המקרים עשויות להיות אחת ואותה הסיומית מצורפת ברמות שונות.

תכונה אחרת קשורה להטעמה, שבעברית היא (לרוב) סופית (מלרעית) ונוודת על פי כללי שפת האם אבל באופן לקסיקלי וקבוע במילים שאולות. הסיומית (ן) /on/ שונה מסיומת הריבוי שהיא מושכת את ההטעמה ממקומה אפילו היא לקסיקלית (3: ו, יא), עם זאת בצורת הריבוי ההטעמה נמשכת עוברת לסיומת הריבוי שהיא אינה מושכת לעצמה ההטעמה. בכך היא עומדת בסתירה לסיומת הנשאלת (יסט) /ist/ שנושאת טעם קבוע. אם כן, הסיומת /on/ קובעת את טעם מלרעי חדש, אבל אינה נושאת טעם לקסיקלי עצמו, לדוגמה:

"יֶשְׁקֵם" /jekem/ (שרות קנטינות מזנונים, חנות מכולת שתורמת לחיילים) ⁽⁸⁰⁾ ← "שְׁקֵמִיסט" /jekem-ist/ (עובד בחנות) שמשמשת בעת ובעונה אחת לריבוי "שְׁקֵם" /jekem ← "שְׁקֵמִיסְטִים" /jekem-ist-im/.

אם כן הסיומת (ן) מייצגת תחום חדש של הטעמה סופית (מלרעית), אבל אינה נושאת משלה הטעמה לקסיקלית.

בצורת הנקבה עולה שאילה נוספת, מדוע סיומת הנקבה היא (ת) /et/ ולא שתי הסיומות האפשריות של הנקבה (ה) /a/ /a/ (ית) /it/, בפאוסת (2011) הטענות היו כך, (ית) /it/ ולא (ה) /a/ או (ת) /et/ בהתאמה, באופן פרודוקטיבי מסמנות גזירה של שם עצם נקבה מתוך שם עצם יחיד זכר. צורת ההקטנה בנקבה אינה מתאימה לתיאור זה, כיוון שמינה נגזר על ידי שם העצם הבסיסי. הסיומות (ה) /a/ (הלא מוטעמת) ו (ת) /et/ מנותחות כאלומורף ⁽⁸¹⁾. הבחירה ביניהם היא נושא מסובך מאוד. בהקשר הנדון לפנינו איפשר לומר כי הכוח המקצבי של (ן) /on/ הנ"ל עשוי להיעדיף על (ת) /et/ הלא מוטעמת כאלומורף. לבסוף הסיומת (ן) /on/ ניתן להיות מצורפת לצורת הקטנה כפולה לדוגמה: (פֶּלֶב) ← (פֶּלֶבְלוֹן) /klavlavon/.

⁽⁸⁰⁾ שם: א. אבן שושן, המילון החדש, עמ' 2781.

⁽⁸¹⁾ שתי צורות לשוניות העשויות להתחלף זו בזו בלי שינוי במשמעות נקראות אלומורפים של אותה מורפמה.

he.wikipedia.org/wiki/אלומורף

עוד צורת הקטנה פרודוקטיבית (אבל במידה פחותה ביותר) היא הסיומת (צ'יק) /tʃik/ הנשאלת מהרוסית. זו היא סיומת קדם-מלעילית לדוגמה:

← (חמור) ← (חמורצ'יק) /ʃamortʃik/, (בחור) ← (בחורצ'יק) /baʃurtʃik/, אבל לא (כלב) ← * (כלבצ'יק) /kelevtʃik/. סיומת זו ניתן להוסיף לצורות הקטנה נוספות לדוגמה: (כלב) ← (קְלֵבְלוֹן) /klavlav-on- tʃik/ ← (כלבלבונצ'יק) /klavlav-on- tʃik/. במצב של הסיומת (ונ+צ'יק) כשרוצים להקטין צורה מסוימת לדוגמה: "רקון" (בעל חיים) המקביל בעברית הישראלית הוא "דְּבִיבּוֹן" שנגזר מהמילה (דוב), יש להוסיף הסיומת (וֹן) /on/ לצד הסיומת (צ'יק) /tʃik/, כלומר: "דְּבִיבּוֹן" ← "דְּבִיבּוֹנְצ'יק" (דביבון קטן)⁽⁸²⁾.

צורת ההקטנה בשמות התואר:

מבנה צורת ההקטנה של שמות התואר שכיח ביותר, בניגוד למבנה צורות ההקטנה של שמות העצם, במקרה כזה צורת ההקטנה של שם התואר צפויה לגמרי ביחס למקור. אם השורש בן שלושה עיצורים צורת ההקטנה היא במשקל (קְלֵל) /ktaltal/, ואם השורש בן שני עיצורים צורת ההקטנה במשקל (קְלִיל) /kalil/, באפשרות הראשונה התנועה של השורש (ו, ו, ו, o, e, u היא תמיד נבלעת על ידי מבנה הפלט.

4 -

א - קְחוֹל /kaʃol/ ←	קְחָלְחָל /kʃalʃal/
יְרוֹק /yarok/ ←	יְרָקְרָק /yrakrak/
חַמוּץ /ʃamuts/ ←	חַמְצָמֵץ /ʃamamats/
שִׁמּוֹן /ʃamen/ ←	שִׁמְנָן /ʃmanman/
קָטָן /katan/ ←	קָטְנָטָן /ktantan/
ב - חַם /ʃam/ ←	חַמִּים /ʃamim/
קָל /kal/ ←	קְלִיל /kalil/
קָר /kar/ ←	קָרִיר /karir/

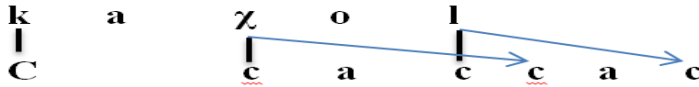
בכל הבסיסים יש תנועה (ו, ו, ו) /a/ כמו מופיע בראש שלהם, עם זאת, אם הוצאנו צורות הבינוני, בעברית מעט מאוד שמות תואר שאין בהם התנועה הראשונה (ו, ו, ו) /a/. בהשוואה למבנה השמות (קטלטל) /qtaltvl/, ניתן לומר כי התנועה הראשונה של מבנה צורת ההקטנה היא אותה התנועה של המבנה, כלומר (ו, ו, ו) /a/. יש לשים לב כי התנועה השנייה היא עוברת

⁽⁸²⁾ Nachum Dershowitz, Ephraim Nissan, Language, Culture, Computation: Computational Linguistics and Linguistics, Springer, 2014, p: 404.

את הבסיס. אפשר להסביר אי קיום מבנה מסוג זה של שמות התואר (קטליל) /qatlil/ על ידי ייצוג המיקום העיצורי הראשון שאינו אופציונלי⁽⁸³⁾.

5 - מבנה ההקטנה של שם התואר:

לגבי המבנה (4: ב), זה ניתן לנתח כסיומת של הכפלה תבניתית, או כליקוי יישומי של המבנה הכללי של ההכפלה ב-(5). כל שמות הצבעים מסוג (קטול) /qatol/ (שכולל כל שמות הצבעים מלבד אחד חורג שנשאל /'בז' / [beʔ]⁽⁸⁴⁾) כוללים גרסאות ב- (קטאלטל) /ktaltal/. עם זאת, מלבד התחום המוגבל הזה, מבנה צורת ההקטנה של שם התואר רחוק מאוד מלהיות פרודוקטיבי. בעברית הישראלית יש תהליך פרודוקטיבי לתצורת צורות שם תואר על ידי מבנה בינוני פועל אבל אי אפשר להקטין את שמות התואר במשקל (קטאלטל) /ktaltal/⁽⁸⁵⁾.

הסיומות השמניות (ן) /on/ ו-(צ'יק) /ʔik/ במידה פחותה חלות על שמות תאור במבנה (qatvl) ואת המבנה ב-(6: א, ג) של בינוני פועל, אבל אינן חלות על שמות תאור שנוצרו עם הסיומת במקביל במבנה ב-(6: ב, ד) (י) /i/. עם זאת, לעתים רחוקות את הפריט היוצא מכיל כל הפונקציות של שמות התואר היסודיות (ההבדל בין שמות עצם לבין שמות תואר אינו ברור לגמרי בעברית הישראלית) לדוגמה: נוצר רושם מוזר בעת שימוש להגביל פונקציה, אופיינית לשם תואר "הרגיל" (6: ה)⁽⁸⁶⁾.

6 -

א - קטן /katan/	←	קטנצ'יק /katan-ʔik/ (קטן ביותר)
שמן /ʃamen/	←	שמנצ'יק /ʃamen-ʔik/
מושלם /muʃlam/	←	מושלמצ'יק /muʃlam-ʔik/
ב - הפֶּשׂ /χofeʃ/	←	הפֶּשׂי /χofʃi/ ← *הפֶּשׂיצ'יק /χofʃi-ʔik/
ג - *הפֶּשׂיון /χofʃion/		

⁽⁸³⁾ Ibid: Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology, P: 240.

⁽⁸⁴⁾ ב'ז' הוא צבע בהיר שנתון בין צהוב לצבע קרם. השם ב'ז' לקוח מהבד ב'ז', אריג כותנה בצבעו הטבעי, ומאז נעשה בו שימוש לתיאור מספר גוונים בהירים בעלי מראה נייטרלי. החל משנות ה-20 של המאה ה-20 המושג ב'ז' הורחב וכלל גם גוונים של חום. ביז' [he.wikipedia.org/wiki/בז'](http://he.wikipedia.org/wiki/בז)

⁽⁸⁵⁾ Shmuel Bolozky . Edna Amir Coffin, A Reference Grammar of Modern Hebrew, Cambridge University Press, 2005, p: 208.

⁽⁸⁶⁾ Ibid: Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology, P: 241.

/χamudon/	←	חַמוּדוֹן	ד - חַמוּד /χamud/
/rigfon/	←	רִגְשׁוֹן	רִגִּישׁ /ragif/
/matsχikon/	←	מַצְחִיקוֹן	מַצְחִיק /matsχik/
			ה - חַתוּל שְׁמַנְצִיק /χatul fāmen-tjik/

7 - את ההקטנה המורפולוגית בפעלים ניתן להסביר כבניין כפול, כלומר, פירווק אירוע בודד תוכו מופיעים חזרות רבות. בעברית הישראלית יש שני מבנים של הבניין הכפול, לגמרי תלוי במספר השורשים (לעתים קרובות היפוטית) בבסיס. הכפול חלקית (קטלל) (7: א-ז) ואת (קטקט) כפול מלא (7: ח-טז). בעוד שהקבוצה הראשונה לעתים רחוקות מקבלת פריטים חדשים עם משמעות זו, הקבוצה האחרונה היא די פרודוקטיבית, אפילו עם המילים השאולות כבסיס (7: יד). כ- (70%) מהפעלים ב-(קטקט) בלי בסיס (7: טו). בחלק ממקרים כאלה קיימים גם ב-(קטלל), למרות שהבניין הכפול שלהם אינו ברור (שרבב, שתק, שעמם). הבניין (קטלל) אינו קיים במערכת הפעלים.

/lixsef/	←	לִחְשֵׁשׁ	א - לחש /laxaf/
/tsixkek/	←	צִחְקֵק	ב - צחק /tsaxak/
/kivnen/	←	כִּוְנֵן	ג - כיוון /kivun/
/kiftsits/	←	קִפְצִץ	ד - קפץ /kafats/
/kidrer/	←	כִּדְרֵר	ה - כדור /kadur/
/filtet/	←	פִּלְטֵט	ו - שלט /falat/
/pikses/	←	פִּקְסֵס	ז - פקס /pakas/
/liklek/	←	לִקְלֵק	ח - לקק /lakak/
/mifmef/	←	מִשְׁמֵשׁ	ט - משש /mifeš/
/pitspets/	←	פִּצְפִּץ	י - פוצץ /potsets/
/nifnef/	←	נִפְנֵף	יא - נופף /nofef/
/hihed/	←	הִדְהֵד	יב - הד /hed/
/difdef/	←	דִּפְדֵּף	יג - דף /daf/
/zipzep/	←	זִפְזֵפ	יד - זפינג /zaping/
/hivev/	←	הִבְהֵב	טו - -----
/fisfes/	←	פִּסְפֵּס	טז - -----

הדוגמה האחרונה של כל קבוצה ממחישה, שתי צורות אלו עשויות לכלול פעלים שאינם בבניין כפול. זה נפוץ יותר בבניין (קטלל) (7: ז), בגלל הנטייה לשמור על החילוק להברות של הבסיס תוך גזרת פעלים משמות (בת אל 1994).

הנתונים בסעיף (7), ובמיוחד (7: ג, ח-יא), חשובים מאוד בתיאור מערכת הפעלים הכללית. פעלים (כמו כל הפעלים ב-7) בעברית הישראלית מסווג לאחת משלוש קבוצות, בהתבסס על הפרוסודיה ואת ההגייה שלהם. הקבוצות הן (קִטֵל) (קִטֵל) או (קִטֵל) למשל בהתאמה (חשב, חישב, החשיב). מי קובע מי השורש או הבסיס משתתף בו. העובדה הידועה כי השורשים והבסיסים של המרובע הכולל יותר משלושה עיצורים ייתכן שיופיע רק בבניין (קִטֵל), רק המבנה הזה מתאים כדי להכיל ארבעה עיצורים. לכן מסמנים לו [qit(t)el] המורפופונולוגיה הקלאסית האוטו סגמנטלית מבהירה כי ההכפלה במסגרת הזאת היא תוצאה של סיפוק המבנה⁽⁸⁷⁾.

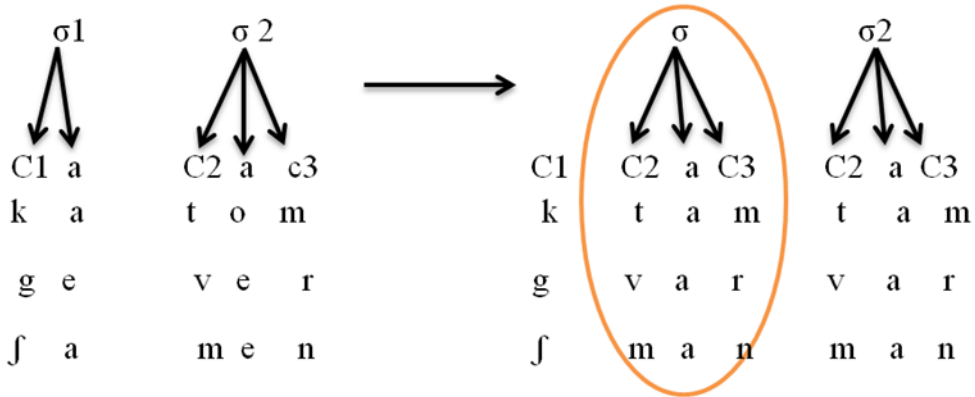
ניתוח פונולוגי לצורת ההקטנה:

1 - במבנה הדו הברתי רואים את הקלט והפלט בגרעין ההברה (סלאבי) בצרור הראשוני. הרי הוא תהליך של העתקת עיצורים מהברה השנייה של הבסיס לתוך מבנה ההכפלה, הקבועה וכוללת התנועה /a/. והסיבה היא שאיננו יכולים לראות אותה במבנה הבא, לדוגמה "זקן, גבר, שחור, שמן".

C1V1C2V2C3 → C1C2aC3aC3

zakan	→	zkankan	}	שמות
gever	→	gvarvar		
ʃaxor	→	ʃaxarxar	}	שמות תואר
ʃamen	→	ʃamanman		

⁽⁸⁷⁾ Ibid: Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology, P: 240-241.

במבנה זה תמיד התנועה הראשונה של הראש (אונסת) נשמטה בצורת ההכפלה וכתוצאה (C1+) צורת (C2) נוצר ראש מורכב (צרוך), שמופיע בתרשים למעלה במעגל. וזה בגלל אורך המילה, צורת ההקטנה מתאימה לצורת ההכפלה, בגלל האילוץ הפונולוגיים. ההברה המוספת באה פנויה מחומר עיצורי אבל עם תוכן פונולוגי נקבע מראש. ומכאן ניתן לומר כי הבסיס שיש לו חומרי פונולוגיה שונים בקלט, מעתיק את התנועה בתהליך הפוך, ואפשר להשיג את זה על ידי אילוץ נאמנות בין צורת ההכפלה לבין הבסיס.

התנועות במבנה ההכפלה שונות בחלק מהמקרים לפי סוג התנועה, כלומר התנועה / a / שונה משאר התנועות בגלל מידת הסונריות לכן היא תואמת למבנה היות שהיא התנועה הנמוכה ביותר בסולם, אך התנועה / e / גבוהה בהשוואה לתנועה / a / לפי החומר הפונולוגי היא מופיעה במבנה הפלט של צורת ההכפלה⁽⁸⁸⁾.

2 - ההבדל ממבנה לשעבר שכאן יש שלוש הברות, הכוונה שאין צרוך עיצורים (ראש פשוט) בצורת הפלט של צורת ההכפלה, כלומר יש ביקוע צרוך עיצורים על ידי תנועת עזר / a / או / e / שלא נעתקה מצורת הבסיס, זמ מפני שני העיצורים (C1, C2) אינם מהווים צרוך מתאים מבחינה פונולוגית. תנועת העזר / e / תבוא אם לא היה העיצור הראשון (אונסת) הוא גרוני, כמו שרואים במצב "לבן, ירוק", והיא התנועה המשמשת כתנועת עזר בפונולוגיה העברית. במצב של עיצור גרוני לדוגמה: "חמוץ", תנועת עזר המתאימה היא / a /, מבחינה הרמונית היות שהעיצור הגרוני /χ/ הוא (ענבלי חוכך אטום), תנועת עזר / e / שהיא (קדמית גבוהה) משמשת עם עיצור לא ענבלי, אבל במצב העיצור הענבלי יש להביא תנועת עזר (מרכזית נמוכה) שהיא / a / מקיום התנועה חשוב מאוד בתהליך ההכפלה בצורת ההקטנה⁽⁸⁹⁾.

⁽⁸⁸⁾ Rina Kreitman, Diminutive Reduplication in Modern Hebrew, Working Papers of the Cornell Phonetics Laboratory, 2003, v.15, p: 111-113.

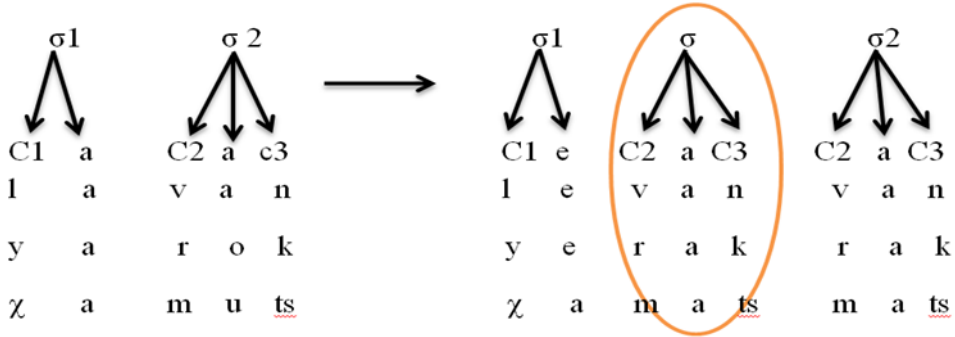
⁽⁸⁹⁾ Ibid: Rina Kreitman, Diminutive Reduplication in Modern Hebrew, p: 114-115.

$C1V1C2V2C3 \rightarrow C1V(e/a)C2aC3C3aC2a$

lavan → levanvan
 yarok → yerakrak
 χamuts → χamatsmats

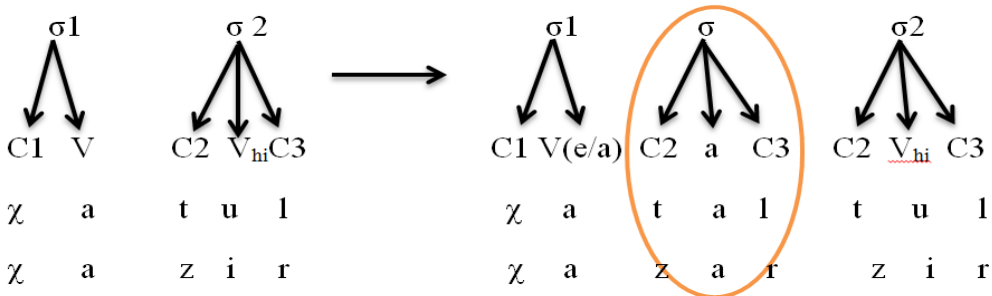
} שמות תואר

$C1VC2V_{hi}C3 \rightarrow C1V(e/a)C2aC3C2V_{hi}C3$

χatul → χataltul
 χazir → χazarzir

} שמות

במבנה זה של ההכפלה בפלט מופיעה התנועה הגבוהה ביותר לפי המיון הפונולוגי בשפה העברית.

3 - במבנה הפלט של ההכפלה במצב הבסיס החד הברתי, שתי התנועות של הבסיס מופיעות במבנה הפלט מפני שהן תנועות גבוהות בהברה השנייה ומתאימות ⁽⁹⁰⁾ לדוגמה "דג ← דגִּיג, קוף ← קופִּיף".

$C1V_xC2 \rightarrow C1V_xC2iC2$

dag → dagig
 kof → kofif

המסקנות:

- 1 - צורת ההקטנה נושאת מספר משמעויות לרוב נגודיות למטרת (הקטנה, חיבה, זלזול) או (משמעות הדרגתית) שלא קיימות במבנה הסמנטי המקורי או דרך השימוש במטאפורה כדי להביע על צורה מסוימת לפעמים היא שלילית.
- 2 - העברית עומדת בניגוד לשפות שונות שאין בהן צורות הקטנה לשם עצם או לפועל, אלא רק לשמות תואר.
- 3 - יש מגוונים רבים לתצורת צורת ההקטנה נקבעו במחקר שלא נכללו בין צורות הקטנה לפני כך.

⁽⁹⁰⁾ Ibid: Rina Kreitman, Diminutive Reduplication in Modern Hebrew, p: 116.

- 4 - התנ"ך והתלמוד אינם תומכים מקור צורת ההקטנה בעברית הקלאסית מלבד צורות בודדות, באמצעים עקיפים או בצורה הכפולה, דבר שממחיש את השימוש הנרחב בגזירה הקווית לצורת ההקטנה.
- 5 - רוב הסימונות הנשאלות משפות לועזיות משומשות בסלנג העברי, ובחלק מהמילים מועברות כצורתן.
- 6 - התהליך המורפופונולוגי למבנה הפלט של צורת ההקטנה מלווה תופעות פונולוגיות כרוכות בשורש המילה המוקטנת, במספר העיצורים, מקום התנועה, סוג ההברות, מצב ההטעמה שלרוב הם קובעים את צורת הפלט.

ביבליוגרפיה:

- 1 - א. אבן שושן, המילון החדש, כרך ששי ק-ר, הוצאת קרית-ספר, ירושלים, 1979.
- 2 - אורה שורצולד, פרקים במורפולוגיה עברית, כרך 2, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 2002.
- 3 - אייזיק אסימוב, אני רובוט, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2004.
- 4 - אנה דיל, ללחוש למכשפות, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2008.
- 5 - העברית מתחדשת, מכירים דרכים ליצירת מילים בעברית (אוגדן למורה), הוצאת ישראל: משרד החינוך, 2011.
- 6 - סוזן סונטג, באמריקא (סדרה לספרות יפה), הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2005.
- 7 - רוביק רוזנטל, הלקסיקון של החיים: שפות במרחב הישראלי, הוצאת כתר בע"מ, ירושלים, 2007.
- 8 - רוביק רוזנטל, יוסף דן, ירמיהו יובל, ואחרים: זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי, כרך שני, ירושלים, ספריית פוזן לתרבות יהודית, 2007.
- 9 - רוביק רוזנטל, מילון הסלנג המקיף, הוצאת כתר בע"מ, תל אביב, 2005.
- 10 - רפאל ניר, דרכי היצירה המילונית בעברית בת זמננו, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1993.
- 11 - רפאל ניר, מבוא לבלשנות, כרך 3, 4 הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1989.
- 12 - שרה ליפקין, נועה בדיחי-קלפוס, שלב ב: עברית- הבנה, הבעה ולשון, הוצאת מט"ח, תל אביב, 2007.
- 13 - عبد الجليل، د. عمر جابر، التصغير في أسماء الأعلام العربية، دراسة تأصيلية في ضوء علم اللغات السامية المقارن، 2006.

המקורות הלועזיים:

- 1- Edward Horowitz, How the Hebrew Language Grew, KTAV Publishing House, Inc. 1993.
- 2- Nachum Dershowitz, Ephraim Nissan, Language, Culture, Computation: Computational Linguistics and Linguistics, Springer, 2014.
- 3- Nicola Grandi. Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology. Edinburgh University Press, 2015.
- 4- Rina Kreitman, Diminutive Reduplication in Modern Hebrew, Working Papers of the Cornell Phonetics Laboratory, 2003.
- 5- Ruth A. Berman, Acquisition and Development of Hebrew: From infancy to adolescence, John Benjamins Publishing Company, 2016.
- 6- Shmuel Bolozky, Measuring Productivity in Word Formation: The Case of Israeli Hebrew, BRILL, 1999.
- 7- Shmuel Bolozky . Edna Amir Coffin, A Reference Grammar of Modern Hebrew, Cambridge University Press, 2005.
- 8-

מקורות האינטרנט:

- 1- www.en.wikipedia.org/wiki
- 2- www.shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=149&wrkid=4472
- 3- www.alfabet.co.il/tags
- 4- www.benyehuda.org/shrira_shoshana/yeor02.html
- 5- www.celebs.walla.co.il/item/3043866
- 6- www.he.wiktionary.org/wiki
- 7- www.healthy.walla.co.il/item/2761653
- 8- www.hebrew-academy.org.il
- 9- www.israelhayom.co.il/article/373827
- 10- www.justice.gov.il/Units/SanegoriaZiborit/Subjects/Pages/MeidaLakatinVelemishpahto.aspx

- 11- www.mako.co.il/food-cooking_magazine/Article-975434cf1d93741006.htm
- 12- www.milog.co.il
- 13- www.milononline.net/do_search.php?Q
- 14- www.shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid
- 15- www.tinokale.co.il
- 16- www.yediot.co.il/articles/0,7340,L

التصغير في اللغة العبرية (دراسة دلالية مورفو- فونولوجية)

م.م. حسين اسماعيل كاظم

جامعة بغداد - كلية اللغات/ قسم اللغة العبرية

خلاصة البحث

يتناول هذا البحث ظاهرة التصغير في اللغة العبرية من مستويين: المستوى الدلالي والمستوى الصرف-صوتي، محاولاً استقصاء المعنى في السياق اثناء تصغير المفردة لنماذج من التوراة والمشنا، وبعض الامثلة الواردة في الشعر والاعراب، إذ إن المفردة الناتجة تعبر في بعض الاحيان عن معنى مغاير او مضاد للكلمة الأصل التي تفيد أغراض (التصغير، التحبيب او التحقير) او (التدرج في المعنى) إذ إن أغلبها لم يرد في العبرية القديمة، من جانب آخر فقد أوضح البحث الأبنية الصرفية على وجه التحديد (اوزان التصغير) وميز اللواحق التي دخلت للعبرية من لغات أجنبية لهذا الغرض، فضلاً عن ذلك فإن البحث يسلط الضوء على النظم الصوتية وأثرها في التصغير بغية إيضاح الظواهر التي ترافق المفردة الناتجة، إذ تتحكم فيها عناصر صوتية عدة على سبيل المثال حجم الكلمة، والبناء ما فوق المقطعي والبناء المقطعي للكلمة. إن أهم ما يميز اللغة العبرية الحديثة أنها تختلف عن بقية اللغات التي تصغر الصفات فقط، وعلى وفق ذلك فقد حدد هذا البحث صور التصغير في اللغة العبرية، في الاسماء والصفات والافعال وعلى وجه الخصوص (الافعال الرباعية المضغفة)، وقد حدد أغراض التصغير بشكل عام ايضاً.

الكلمات المفتاحية: التصغير في العبرية - الدلالة - الصرف- الصوت- طرق التصغير- وظائف التصغير.

تقديم على الحوقر:

مורה עוזר זוכה תואר ראשון ב- 2005, וזוכה תואר שני ב- 2014 פקולטת השפות - אוניברסיטת בגדאד, יש לי מחקרים מפורסמים ולא מפורסמים בשדה השפה ובתחום הספרות העברית (היחידות הפונולוגיות בשפה העברית, הנרדפות בשפה העברית, קדושת השבת אצל היהודים והשלכותיה על השירה העברית החדשה), מרצה חומרים שונים במחלקת השפה העברית, משתתף בוועדות רבות ובתפקידים מינהליים רבים.

Email: hebhu82@yahoo.com